

Motion till riksdagen 2011/12:So463

av Eva Olofsson m.fl. (V)

Tobak

1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att tobaksförsäljning bör vara licenspliktig.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att s.k. dold försäljning av tobak bör införas.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att neutrala förpackningar för tobaksvaror bör införas.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att bildinformation om tobakens hälsorisker bör införas på förpackningarna.

2 Inledning

Den internationella tobakskonventionen (WHO-FCTC) antogs 2003 och ratificerades av Sverige i juli 2005. Konventionen var den första på folkhälsoområdet och innehåller en rad åtgärder för att minska tillgängligheten av tobaksvaror, öka antalet rökfria miljöer och stödja dem som vill komma ur sitt nikotinberoende. Andra viktiga åtgärder avser att minska allmänhetens acceptans för tobaksanvändning och sätta stopp för tobaksindustrins påverkan på folkhälsopolitiken.

3 Licensplikt för tobaksförsäljning

Förändringar i reglerna för tobaksförsäljning har skett flera gånger de senaste 15 åren. År 1997 infördes ett förbud mot att sälja tobaksvaror till personer under 18 år. Samma år fick också kommunerna tillsynsansvaret för att lagen

Fel! Okänt namn på

följdes. År 2002 infördes en bestämmelse om att den som i näringsverksamhet säljer tobaksvaror ska anmäla försäljningen hos den kommun där försäljningen sker. Skälet till att denna bestämmelse infördes var att 18-årsgränsen inte följdes tillräckligt väl och att man därför önskade bättre förutsättningar för tillsyn och information. År 2005 infördes en bestämmelse om att tobaksvaror som säljs ska tillhandahållas på ett sådant sätt att ålderskontrollen kan genomföras och att detta även gäller när försäljningen sker via automat, postorder eller liknande. Samtidigt infördes en bestämmelse om att det på varje försäljningsställe ska finnas en klart synlig skylt med information om förbudet mot att sälja tobaksvaror till personer under 18 år. Skälen till dessa ändringar var bl.a. att det hade visat sig att minderåriga fortfarande hade lätt att komma över tobak.

Tobakshandel är sedan 1960-talet en fri näring, vilket innebär att i princip alla näringsidkare kan sälja tobak. Till skillnad från detaljhandel med folköl uppställs inte krav på lokalen eller vilken handel som i övrigt bedrivs. Tobaksvaror säljs på många olika försäljningsställen, från de stora livsmedelskedjornas butiker till små bensinmackor, kiosker, hotell och restauranger.

Tobaksutredningen genomförde en undersökning där ungdomar tillfrågades om hur de har fått tag i tobak under de senaste 30 dagarna. Bland dem som rökte dagligen eller nästan dagligen uppgav störst andel att de hade köpt cigaretterna själva i butik. Det var ovanligt att de handlat på restaurang eller på internet. Det var väldigt ovanligt att man blev bjuden av en förälder.

I Nationella folkhälsokommitténs betänkande från 2000, "Hälsa på lika villkor – nationella mål för folkhälsan", tas minskat tobaksbruk upp som ett av folkhälsomålen. Utredningen föreslår bl.a. att tobakslagen ska skärpas genom att ett licenssystem införs för försäljning av tobak. Endast de butiker eller andra inrättningar som kommunen anser kan följa lagen ska ges licens att sälja tobak.

Licensiering för att få sälja tobak krävs redan i ett flertal länder, t.ex. Frankrike, Finland, Belgien, Bulgarien, Cypern, Estland, Frankrike, Grekland, Irland, Italien, Lettland, Litauen, Polen, Slovakien, Slovenien, Spanien, Tyskland, Ungern och Österrike.

Förslaget med licensiering är bra och det bör införas även i Sverige. Kravet bör även omfatta importörer och partihandlare. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

4 Inför dold försäljning av tobak

En annan åtgärd Vänsterpartiet förordar är s.k. dold försäljning av tobaksprodukter. Förslaget innebär att produkterna inte får exponeras på försäljningsstället och det medför att kunden aktivt måste efterfråga tobaksprodukter från personalen.

Antalet länder som förbjudit synlig tobak på säljställen växer. Till pionjerna Island och Thailand har sällat sig Kanada, Storbritannien, Norge, Finland, Irland och Australien.

En analys av internationella erfarenheter och befintliga vetenskapliga studier av problemet med exponering av tobak på säljställen (New Zealand Medical Journal, 20 juni 2008) visar att väl synliga tobaksvaror i butiker frestar barn att börja experimentera med tobak för att sedan riskera att fastna i ett tobaksbruk. I samma undersökning har man genomfört kvalitativa studier bland rökare och före detta rökare i Nya Zeeland som tyder på att de synliga tobaksvarorna är ett problem även för vuxna. För personer som försöker sluta röka kan cigarettpaketet utgöra en oemotståndlig lockelse. Exponeringen leder lätt till impulsköp för många kunder.

Vi vet att några större affärskedjor i Sverige är positivt inställda till en sådan lagstiftning, och vi anser att det är något som bör bidra till att minska nyrekryteringen av tobaksbrukare. Det bör därför lagstiftas om dold försäljning. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

5 Ingen gratis reklam med neutrala paket

Tobaksvarornas förpackningar är en av de få återstående reklampelarna för tobaksindustrin som satsar enorma resurser på att utveckla sina förpackningar för att attrahera olika grupper. Med dold försäljning motverkar man exponeringen av förpackningarna i butiken men inte efter att varan väl är köpt. Att införa neutrala förpackningar är nästa steg för att begränsa tobaksindustrin marknadsföring.

Neutrala förpackningar innebär en standardisering av paketens utseende, form och storlek. Inga andra färger får förekomma än de som finns i eventuella varningsbilder plus en neutral färg som täcker hela paketet. Namnet på varumärket trycks med ett vanligt typsnitt.

I Australien lade regeringen i februari 2011 fram ett lagförslag om att som första land i världen införa neutrala förpackningar för alla typer av tobak. I januari 2012 träder lagen i kraft. Det bedöms vara en av de åtgärder som krävs för att landet ska kunna nå målet för sin nationella tobaksförebyggande strategi, nämligen att andelen rökare i landet ska ha minskat till under tio procent år 2020.

För att ytterligare minska tobaksbolagens exponeringsmöjligheter bör neutrala paket införas även i Sverige. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

6 Bildinformation minskar tobaksanvändningen

Varningar på cigarettpaket och övriga tobaksförpackningar ökar medvetenheten om tobakens hälsorisker och minskar tobakskonsumtionen. Ju större varningen är desto mer påverkar den och allra effektivast är varningar med

Fel! Okänt namn på

bilder. Att sätta varningsbilder på tobaksvaror är helt i linje med WHO:s ramkonvention för tobakskontroll.

EU har rekommenderat sina medlemsstater att införa varningsbilder på cigarettpaketet och har skapat ett gemensamt bildbibliotek med 42 bilder som länderna kan välja mellan. Inom EU har fram till hösten 2010 fyra länder infört varningsbilder. Belgien var först 2006. Därefter följde Rumänien, 2008, Storbritannien, 2008, och Lettland, 2010. Frankrike, Ungern, Irland, Malta, Polen och Spanien planerar att införa varningsbilder i en nära framtid. Andra länder i Europa som har gått samma väg är Norge, Island, Schweiz och Albanien. Globalt har omkring 50 länder infört varningsbilder. Närmast efter Kanada kom Brasilien, Singapore, Thailand, Venezuela och Australien.

I en allt mer globaliserad värld där både konsumenter och varor rör sig tämligen fritt och produkter förpackas för stora språkområden är det svårt att informera begripligt med texter på små förpackningar. Sverige bör därför införa bildinformation om tobakens skadeverkningar på förpackningarna. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Stockholm den 1 oktober 2011

Eva Olofsson (V)

Bengt Berg (V)

Amineh Kakabaveh (V)

Mia Sydow Mölleby (V)

Marianne Berg (V)

Lena Olsson (V)